

ВНЕСОК О. ЙОСИФА ВІТОШИНСЬКОГО У РОЗВИТОК ПРОСВІТЯНСЬКОГО РУХУ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ (1880-1890 РР.)

Зімінська Оксана Миколаївна,

старший викладач кафедри гри на музичних інструментах та вокально-хорових дисциплін Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Т. Шевченка, кандидат мистецтвознавства

У статті розглядається мистецька діяльність о. Й. Вітошинського, який увійшов в історію українського хорового співу Галичини та Поділля, як організатор та диригент численних хорових колективів.

Ключові слова: хоровий колектив, мистецька діяльність, диригент, репертуар, Тернопільщина.

The article deals with artistic activity about. J. Vitoshinsky, who entered the history of Ukrainian choral singing in Galicia and Podillya, as the organizer and conductor of many choir collectives.

Key words: choral group, artistic activity, conductor, repertoire, Ternopil region.

У контексті дослідження основних тенденцій розвитку української музичної культури особливу увагу привертає діяльність товариств культурно-просвітницького спрямування, що на межі XIX-XX ст. стали рушійною силою розвитку мистецтва та створили сприятливі умови для формування національної свідомості та самоствердження жителів краю. Серед численних установ означеного спрямування передове місце за масовістю учасників, кількістю читалень та філій на території Західної України посідало товариство «Просвіта». Воно започаткувало свою діяльність у Львові при активній участі національно свідомих представників інтелігенції Галичини та Поділля. Як зазначалося у §4 статуту «Про-

світи», «Осідком товариства є місто Львів, де пробуває також Головний Виділ, – а своєю діяльністю обіймає територію Воевідств: львівського, тернопільського, станіславського і краківського» [6, арк. 3].

Важливе значення в діяльності товариства мали регіональні осередки, де була зосереджена основна робота даної установи. Активну діяльність дане товариство розгорнуло на Тернопільщині. З архівних джерел та спогадів письменників І. Блажкевич, Г. Глинки та М. Шарика дізнаємося, що відкриття першої просвітянської читальні у цьому краї датується 1870 р.

Дещо по-іншому трактує цей факт М. Павлик у публіцистичній праці «Про русько-українські народні чи-

тальні». Аналізуючи низький рівень духовного життя в Галичині, незвичайний інтерес до діяльності «Просвіти», він водночас згадує, що першими відгукнулися члени читальні в Денисові влившись у ряди товариства в 1874 р. Такого ж змісту знаходимо інформацію у повідомленні «Календаря національного відродження» за 1993 р., а саме: «24 січня 1874 року в селі Денисові відкрито першу читальню громади» [9, с. 16]

Отже, встановити точну дату заснування читальні в Денисові не вдалося з причини відсутності первинних документів з періоду її утворення, однак цікавим для нашого дослідження і незаперечним є той факт, що при читальні активно діяв хоровий колектив під керівництвом **о. Йосипа Вітошинського (1939-1901)**, який маючи чималий досвід та організаторський хист, був одним з перших ініціаторів створення хорів у краї. Про масштаб його особистості та вагомість мистецької діяльності свідчить дуже показовий факт: саме о. Й. Вітошинський був диригентом зведеного хору (122 особи) сіл Тернопільського повіту, що брав участь у резонансній події культурного життя Тернопільщини – етнографічний виставці 1887 р. з нагоди приїзду архикнязя Рудольфа [7, арк. 51-52].

З різних аспектів багатогранної діяльності о. Й. Вітошинського зосередимо свою увагу на його роботі з денисівським хором, що вирізнявся у період 1880-1920-х рр. серед інших хорових осередків Тернопільщини У книзі Б. Лепкого «Казка мого життя», що

вийшла друком у 1941 р., поет високо оцінює виступ хору с. Денисів у Бережанах, про що читаємо наступне: «Зате добре, навіть дуже добре враження залишив по собі селянський хор під проводом свого пароха о. Вітошинського. Улаштував він концерт у бережанському військовому казино <...> співали денисівці пісні Вербицького, Воробкевича, але співали їх так по-мистецьки, з таким відчуттям музичного змісту, так знаменито вистудійованою динамікою, так були зіспівані, що хор їх звучав, як якийсь зачарований інструмент <...> Був се перший такий високомистецький хор...» [11, с. 420]. Крім того, А. Чайковський у своєму творі «Паннич» також згадує про творчу діяльність Денисівського осередку [5, с. 254].

Аналізуючи діяльність о. Й. Вітошинського, І. Бородієвич вказує на спорідненість його праці із творчістю М. Шашкевича, «який вперше на Західній Україні заговорив у письменстві українською мовою, так тепер Вітошинський перший сягнув до музичної скарбниці нашого села» [5, с. 253]. У архівних документах збереглися деякі прізвища артистів хору: В. Ворониця, П. Дідич, І. Дубельт, М. Ковюх, І. Овчар, С. Павлишин, П. Салиця, О. Старушок та ін. [5, с. 253].

У репертуарі хору були такі твори як «Огні горять» С. Воробкевича, «Гуляли, гуляли» О. Нижанківського, «Заспівай ми, соловію» І. Лаврівського, «Верховино, світку ти наш» М. Вербицького, німецька народна пісня «Венеціанський карнавал», а також велика

кількість хорових обробок, що з часом загубили своє авторство і належать до групи старогалицьких народних пісень, а саме «Весна вже наспіла», «Руська душа», «Ой, зозуле, зозуленько», «Корона золотая», «Ох, та не люби двох», «Квіти мої», «На погіднім синім небі». Хор виступав у рідному селі під час Шевченківських днів, на святі скасування панщини, тематичних вечорах чи просто вечорницях.

Унікальність цього колективу визначала ціла низка чинників:

- артисти хору володіли нотною грамотою та навиком читання хорових партитур;
- колектив мав вишуканий репертуар, що налічував близько 100 творів, серед яких були хори Д. Бортнянського, А. Вахнянина, М. Вербицького, С. Воробкевича, І. Лаврівського, М. Лисенка, О. Нижанківського, П. Ніщинського, В. Матюка, М. Рудковського, а також Л. ван Бетховена, Й. Гайдна, В-А. Моцарта;
- діяльність хору активно висвітлювалася у пресі. Зокрема, у львівській газеті «Діло» (24 вересня 1885 р.), варшавському виданні «Правда» («Prawda» №6 1885 р.), журналі «Край» (№27 1887 р.). Дописувачами були І. Блажкевич, І. Франко, чеський етнограф Ф. Ржегорж та ін.;
- колектив здійснював активну концертну діяльність не лише на території Тернопільщини, але й за її межами. Щорічно відбувалися 5-6 концертів, присвячених

пам'яті Т. Шевченка, М. Шашкевича, Ю. Федьковича, а також з нагоди завершення весняних та жнивних робіт. З 1875 р. хор виступав у сусідніх селах, а у 1880-1890-х рр. – у Бережанах, Бучачі, Золочеві, Коломиї, Копичинцях, Микулинцях, Станіславові, Струсові, Тернополі, де «радо вітали хористів із захопленням, часто сумніваючись, що то прості селяни, нефахові співаки» [5, с. 254]. У одній із рецензій газети «Діло» за 1885 р. читаємо: «Хор денисівський своїм співом напував душу відрадою і надією, що незабаром за прикладом денисівського села залунає славна українська пісні всюди...» [8, арк. 11].

Відтак, за прикладом денисівців хорові осередки при читальнях «Просвіти» почали виникати і в інших місцевостях. Поява в регіональній площині лідера-фахівця в особі о. Й. Вітошинського сприяла активізації музичного життя сільського середовища. Активна концертно-виконавська діяльність цього колективу, своєї черги, сприяла професіоналізації хорового мистецтва на Тернопільщині. Фаховий підхід до організації процесу навчання забезпечив підготовку здібних хорових диригентів, які стали «ядром» цілого покоління музичних діячів.

У енциклопедичному виданні «Бережанська земля» серед спогадів о. А. Мельника знаходимо згадки про П. Дідича (учня о. Й. Вітошинського) як диригента хору Бережанської гімназії: «Співу вчив нас фахівець п. Дідич з

Денисова. За три роки навчання я добре засвоїв теорію співу і, приїжджаючи до села в суботу, підготував гарний хор, що було великою новістю в цілій околиці. Щоденно вранці перед навчанням у гімназії ми йшли до церкви на Службу Божу, де <...> під проводом диригента Дідича, співали різні релігійні пісні» [1, с. 421]. Як стверджує Іванна Блажкевич, диригентом гімназійного хору П. Дідич працював протягом 1900-1907 рр. [2; 3].

Таким чином, відбувався поступовий відхід від аматорського керування хорами. Приміром, випускники курсів П. Возний, Г. Гурський, М. Дубельт М. Кітюк, М. Колиняк були диригентами в різних західноукраїнських містах; А. Терещук, виїхавши у 1894 р. у м. Оліфант (США) став керівником організованого ним хорového колективу, про що дізнаємося із дописів американського часопису «Свобода» за 1898-99 рр. Не менш відомим на Тернопільщині була діяльність Ілька Блажкевича (1873-1943), випускника диригентських курсів та артиста Денисівського хору. Під його керівництвом духовий оркестр впродовж 1909-1914 рр. вважався найкращим в окрузі, а у 1921 р. у с. Купчинці зусиллями І. Блажкевича заснований хор, що діяв до 1943 р. [350, с. 45].

На початку ХХ ст. товариство «Просвіта» мало розгалужену дієву мережу філій, що злагоджено співпрацювали між собою. Історично склалися, що представники духовенства брали активну участь у культурному житті; винятком не було і Тернопільське вое-

водство. Українська греко-католицька церква активно долучилася до національного відродження культури західноукраїнських земель, адже духовенство, не обмежуючись суто релігійно-просвітницькими завданнями, брало активну участь у більшості заходів суспільного характеру, що сприяло підвищенню добробуту населення. Так, у Тербовлянському повіті найактивніше розвивалися читальні, провідниками яких були священики:

с. Дарахів – о. Омелян Барановський,
с. Могилиниця – о. Іван Яворський,
с. Ілавче – о. Йосиф Райх,
с. Струсів – о. Теодор Цегельський,
с. Острівець – о. Платон Карпінський,
с. Гумніськ – о. Семен Гаврилюк,
с. Деренівка – о. Петро Глинський,
с. Глещавка – о. Петро Єзерський тощо [10, с. 410].

Отже, неможливо оминати увагою вагому роль діячів української церкви, які були не лише духовними пастирями, а й активними діячами просвітницького руху. Протягом багатьох десятиліть вони залишалися морально-етичним зразком для своїх парафіян. Одним із таких був о. Й. Вітошинський, який увійшов в історію краю, як особистість з організаторським хистом та відіграв унікальну роль у створенні низових просвітянських осередків філій та читалень та їхньому подальшому розвитку.

Резюмуючи, слід підкреслити фундаментальний внесок товариства «Просвіта» у розвиток національної свідомості українського населення, у

піднесення його матеріального, духовного рівня шляхом поширення історичних, освітніх та культурно-мистецьких надбань народу.

Список використаної літератури

1. Бережанська земля: Історико-мемуарний збірник НТШ // ред. В. Лев, В. Стецюк. – Нью-Йорк, Париж, Сідней, Торонто, 1970. – 877 с.
2. Блажкевич І. О. Денисівський хор / Іванна Блажкевич // Вільне життя. – 1965. – 29 вересня.
3. Блажкевич І. О. Перший селянський хор у Денисові / Іванна Блажкевич // Народна творчість та етнографія. – 1966. – № 3. – С. 25-27
4. Бойчук О. М. Діяльність хорових гуртків товариства «Просвіта» в Тернопільському воеводстві (1919-1939 рр.) / Оксана Бойчук / Музична україністика: сучасний вимір: зб. наук. ст. Вип. 6: пам'яті доктора мистецтвознавства, за-
 служеного діяча мистецтв України Миколи Гордійчука / НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. – К.: ІМФЕ, 2011. – С. 380-387
5. Бородієвич І. Денисів / Іванна Бородієвич // Шляхами Золотого Поділля. – Т.2. – Філадельфія, 1970. – С. 239-259
6. Державний архів Тернопільської області. – ф.7. – оп.1. – спр.193
7. Державний архів Тернопільської області. – ф.294. – оп.1. – спр.7.
8. Державний архів Тернопільської області. – ф. Р-3483. – оп.1. – спр.28
9. Савак Б. М. Сторінки історії Просвіти в Денисові / Богдан Савак. – Просвіта в Денисові. – Тернопіль-Козова-Денисів, 1995. – С. 15-22.
10. Теревовельська Земля: істор.-мемуар. збірник. – Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто, 1968. – 920 с
11. Хома В. І. Хор Осипа Вітошинського в оцінці Богдана Лепкого // Тернопілля'97: Регіон. річник. – Тернопіль: Збруч, 1997. – С. 420-421.